

КОМПОНЕНТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО І БЕЗПЕЧНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УЧНІВ

*Людина, в т.ч. дитина, її життя і здоров'я,
честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються
в Україні найвищою соціальною цінністю.*

Стаття 3 Конституції України

У статті розкриваються сутнісні та специфічні характеристики структурних компонентів підготовки майбутнього вчителя біології, як носія знань про здоровий і безпечний спосіб життя, феномена модернізації підготовки майбутніх учителів біології до впровадження здоров'язбережувальних технологій. У контексті нашого дослідження та розгляду вказаних документів визначилися основні категорії методичної підготовки до професійної діяльності загальної понятійної системи, розглянуті сфери їх реалізації, їхній взаємозв'язок з такими корелюючими поняттями: методика, вдосконалення, реформування, оптимізація й інтенсифікація, ефективність, технології навчання у педагогічних ВНЗ

Ключові слова: *якість навчання, здоров'язбережувальні технології, здоровий спосіб життя, здоров'я, безпека життя, методика, майбутні вчителі біології*

На всіх етапах розвитку людство постійно прагнуло до забезпечення особистої безпеки, збереження життя та здоров'я в системі «людина – середовище існування». Під час цілого комплексу негативно діючих суспільних, природних явищ і процесів ця проблема досі залишається актуальною. Особливістю ураження населення під час різноманітних катастроф (техногенних, екологічних, суспільних) є поява миттєвих масових потер, що вимагає проведення невідкладних заходів першої долікарської допомоги, до якої повинна бути підготовлено й навчено населення, яку повинна вміти надавати кожна людина, але зазначене вимагає ґрунтовних знань власного організму, механізмів проходження фізіологічних процесів, уміння спостерігати за станом свого здоров'я. Нажаль чинні програми з біології, шкільного предмету «Основи здоров'я» недостатньо враховують міжтемні, міжциклові та міжпредметні зв'язки. Це не сприяє актуалізації виучуваного, ускладнює роботу вчителя-практика. Від готовності вчителя залежить формування гармонічної у фізичному, інтелектуальному та духовному аспекті особистості учня [3].

Сьогодні актуалізується питання про якість освіти, конкуренція на ринку освітніх послуг, посилюється боротьба за лідерство отримання більшого числа абітурієнтів, престиж свого диплома – все це стимулює до впровадження інноваційних методик навчання студентів, нових освітніх технологій, послуг [1].

На відміну від інших наук шкільний розділ «Біологія людини» тісно пов'язаний з долею людини: з її здоров'ям, життям. Звідси впливають особистісні моральні якості вчителя біології та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського життя, осмисленню способів виживання на практичному рівні. Інакше наукові та професійні принципи навчання вступають у суперечливу взаємодію з суспільством. Що спостерігається в освітньому просторі країни сьогодні [3].

Мета статті полягає в з'ясуванні важливості методичної підготовки майбутнього вчителя біології володінням технологіями надання здоров'язбережувальних знань у процесі навчання шкільного курсу біології.

Проблемі готовності майбутнього вчителя біології до педагогічної діяльності висвітлюються у теорії і практиці присвятили зарубіжні та вітчизняні вчені за різними аспектами: психології (соціальної, спортивної, педагогічної, медичної) ці аспекти досліджували С.І. Болтівець, М.І. Дяченко, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, Л.С. Несисян, О.В. Проскура. У теорії та практиці педагогіці (дидатктиці, методиці) готовність як педагогічний феномен досліджували В.І. Бобрицька, А.О. Деркач, І.А. Зязюн, Д.С. Мазоха, В.О. Моляко, О.М. Пехота, В.О. Сластьонін, Є.С. Шевчук та ін. Висвітленню проблем професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя А.М. Алексюк, І.А. Зязюн, Г.О. Балл, Н.В. Кичук, Н.Г. Нічкало, В.О. Семіченко, С.О. Сисоєва та ін.

Аналізу підготовки вчителя до формування здорового та безпечного способу життя присвячені докторські дисертації таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: В.І. Бобрицької, К.М. Дурай-Новакової, А.Й. Капської, В.Ю. Горащенко, Т.В. Іванової, К.М. Ліненко, О.Г. Мороза та А.Г. Хрипкової, І.Т. Суравегіної та ін.

Значний інтерес щодо розуміння суті підготовки майбутнього вчителя біології до формування в учнів здорового і безпечного способу життя мають дослідження вітчизняних і зарубіжних учених про

свідомість, самосвідомість, самопізнання людини (М.А. Бердяєв, Р. Бернс, Й. Боришевський, О.М. Леонтьєв, І.С. Кон, П. Тейяр де Шарден).

Останні роки турбота про збереження здоров'я школярів розглядається як важливий аспект професійної діяльності вчителя та показник його професіоналізму. Як наслідок, уважає В. П. Горашук, «виникла гостра необхідність у підготовці вчителя не тільки як професіонала-предметника, але і як фахівця, здатного формувати високий рівень культури здоров'я в школяра». Автор зазначає, що «педагогіка вищої школи із запізненням вносить перелік необхідних знань, умінь і навичок про здоров'я школяра в змістовне поле освіти майбутніх учителів».

З огляду на вищевикладене очевидна актуальність проблеми формування готовності майбутніх учителів біології до передачі учням навичок безпечного і здорового способу життя. Зазначена проблема досить повно висвітлюється в наукових дослідженнях сучасних науковців, але як свідчить аналіз організації пізнавальної діяльності студентів педагогічних вищих навчальних закладів ще недостатньо приділяється уваги викладачами ВНЗ методиці формування здорового та безпечного способу життя на уроках біології.

У ході написання статті ми досліджували роль сформованості готовності викладача ВНЗ впровадження ідеї формування здорового способу життя під час лекцій та семінарських і практичних занять, педагогічної практики в школі, мотивуванню студентської молоді до здорового способу життя у педагогічних ВНЗ, формування стійкого бажання застосовувати здобуті знання у своїй майбутній професійній діяльності приділяється ще недостатня увага.

Сприйняття інформації з безпечного і здорового способу життя, ґрунтується на розумінні причинно-наслідкових зв'язків у різних життєвих процесах, критичному ставленні до інформації, яка надходить зі шпальт засобів масової інформації, що попереджує плутанину; формує стійке бажання вести безпечний та здоровий спосіб життя; застосовувати здобуті знання, володіння ними у життєвій практиці [1].

У процесі дослідження підходів до зазначеної тематики можна відзначити, що існує специфіка у підготовці студентів педагогічних вищих навчальних закладів з різних спеціальностей, а також готовність до впровадження учителями-практиками здоров'язбережувальних технологій на міждисциплінарній основі. Результати наведені у таблиці 1 яскраво свідчать про недостатню увагу підготовки майбутніх учителів, що віддзеркалюється у подальшій професійній роботі. Учасникам дослідження було запропоновано дати визначення та навести приклади методик указаних у таблиці 1.

Таблиця 1

Готовність до впровадження учителями-практиками здоров'язбережувальних технологій

Назва методик впровадження різновидів здоров'язбережувальних технологій	Категорії досліджуваних					
	Студенти 5 курсів біологічних факультетів педагогічних ВНЗ/100 осіб		Методисти, зав. каб. природничих дисциплін НМЦ Курсисти-методисти районних НМЦ ЦППО НАПНУ/70 осіб		Методисти РМК з основ здоров'я та фізичної учителями практики/70 осіб	
	Відпов. к-ть	Відп. %	Відпов. к-ть	Відп. %	Відпов. к-ть	Відп. %
Консультації	40	40%	30	42,8%	30	42,8%
Методичний супровід	40	40%	30	42,8%	30	42,8%
Моніторинг	35	35%	20	28,65%	28	40%
Проективна	48	44%	25	35,7%	30	42,8

Результати, що наведені у таблиці засвідчили про середній рівень знань сучасних методик, а це засвідчує недостатню сформованість готовності фахівців формування здорового та безпечного способу життя на уроках біології, у ланцюжку: майбутній учитель – учитель, практик – методист районного НМЦ.

Отже, постає питання, чи можна обмежитися одним, загальним визначенням чи декількома загальними визначеннями методичної підготовки майбутніх учителів до формування в учнів здорового і безпечного способу життя. Підготовки майбутнього вчителя проявляється в ракурсі особливостей кожної окремої спеціальності. Але суть теорії і методології підготовки майбутнього вчителя залишається незмінною за своєю цілісністю багатогранністю [3].

У дослідженні розкриваються сутнісні та специфічні характеристики феномена модернізації підготовки майбутнього вчителя біології як соціально-педагогічної проблеми.

Зрозуміло, що метою підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів безпечного і здорового способу життя є – забезпечення у процесі навчання біології комфортних умов життєдіяльності. Розглянемо основні характеристики професійної компетентності майбутнього вчителя біології до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. У контексті нашого дослідження нам імпонує визначення структурних компонентів зазначених у працях ряду дослідників.

На рис. 1 надані структурні компоненти готовності майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: мотиваційний, когнітивний, процесуальний та особистісний.

Рис. 1. Структурні компоненти підготовки майбутніх учителів біології до впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності

Детальне опитування студентів свідчить про те, що між тих студентів, які вважали, що повністю володіють знаннями щодо здоров'язбережувальних технологій, тільки кожен другий мав відповідні знання, міг відповісти на конкретні запитання, надати приклади технологій, запропонувати умови використання та ін.

Аналіз відповідей стосовно того, наскільки вчителі-практики спроможні провести бесіду з батьками учнів загальноосвітнього навчального закладу з різних питань здорового харчування учнів показав, що частина вчителів можуть – 52% вчителів; спроможні, але недостатньо – 34,53%; не спроможні – 7,30%; важко було відповісти – 9,04% вчителів.

Національна доктрина розвитку освіти XXI століття, Стандарт освітньої галузі, перехід до дванадцятибальної системи оцінювання навчальних досягнень учнів передбачають методологічну переорієнтацію процесу навчання, перегляд і модернізацію змісту шкільної освіти, підготовку вчителя здатного здійснювати фундаментальне навчання молоді безпечному і здоровому способу життя. Національна освіта в державі є найважливішою підсистемою суспільства, яка залежить від існуючих форм соціальної взаємодії між батьками, вчителями, учнями, владними структурами.

Неогуманістичні задуми, розв'язання проблеми освіти, зорієнтованої на творчий розвиток культури здоров'я особистості учня, можливі завдяки модернізації технологічних параметрів організації пізнавальної діяльності учнів на різних етапах навчально-виховного процесу в школі, класі, групі, окремого учня.

Підготовка вчителя біології до оволодіння методикою формування в учнів навичок безпечного та здорового способу життя включає всі дидактичні принципи навчання, що необхідні для активізації складних розумових процесів – прийомів логічного мислення. Це пояснюється особистим для кожного учня сприйняттям думки автора.

Систему теоретичних основ проблеми модернізації підготовки майбутнього вчителя біології ми розуміємо як формування особистісних властивостей студентів педагогічних ВНЗ, завдяки зовнішнім і внутрішнім факторам, які прискорюють чи уповільнюють зазначений процес.

Таким чином, доходимо до таких **висновків**. Під час підготовки майбутніх вчителів біології слід враховувати теорії оптимізації та інтенсифікації педагогічного процесу, його ефективності та якості, концептуальні засади особистісно орієнтованої парадигми сучасної освіти, теорію модернізації сучасної освіти в Україні.

Особливу увагу необхідно приділяти визначенню педагогічних умов і засобів, що сприяють процесу модернізації навчання в умовах ВНЗ, здійснюваного на матеріалах біології як прикладної науки про життя, безпеки, що очікують людину в умовах техногенних та екологічних криз, негативних соціальних реалій.

Питання успішної реалізації педагогічних умов і засобів модернізації процесу навчання в сучасному вищому педагогічному закладі освіти вимагає послідовного розгляду ряду філософських, педагогічних, методичних аспектів підготовки вчителя біології, його готовності до формування в учнів стійкого бажання вести безпечний і здоровий спосіб життя.

Доцільно дотримуватись першочергових завдань модернізації освіти – навчити передбачати студента наслідки власної професійної компетенції у майбутній педагогічній діяльності; мотивовано ставитися до самостійного засвоєння спеціальних знань, уміння критичного сприйняття нової інформації, навичок інтеграції здобутого потенціалу у створюваний для себе науково методичний комплект.

Слід сприяти модернізації сучасної педагогічної теорії та практики, що стверджує нові моральні цінності, впроваджувати особистісно-орієнтовані технології навчання у процес підготовки майбутнього вчителя біології до формування в учнів безпечного і здорового способу життя.

Використані джерела

1. Беспалько В.П. Элементы управления процессом обучения: В 2-х ч. / В.П. Беспалько. – М. : Знание, 1970-1971. – Ч.1. – 80 с.
2. Горяна Л.Г. Міжкурсова освіта вчителів. Організація самоосвіти вчителів у міжкурсовий період: Методичний poradnik / Л.Г. Горяна. – К. : КМІУВ ім. Б.Грінченка, 1996. – 312 с.

Goriana L.

COMPONENTS OF FUTURE TEACHER OF BIOLOGY TRAINING TO PROMOTING PUPILS' HEALTHY AND LIFESTYLES SAFETY

The article describes the essential characteristics and specific structural components of future teacher of biology training, as the bearer of knowledge about healthy and lifestyle safety, phenomenon upgrading training of future biology teachers for healthsafety technologies implementation. Unfortunately, current programs in Biology and Health Basics not take into account the interdisciplinary and cross-cutting relationships, which is not conducive updating mastered the material and make difficult for the teacher-practice. Caring for preserving the health of schoolchildren is seen as an important aspect of teachers professional work and professionalism measure.

We investigated the role of formation of readiness university teacher introducing the idea of a healthy lifestyle during lectures, seminars and workshops, teaching practice in schools; motivating students to a healthy lifestyle in educational institutions, the formation of stable desire to utilize the knowledge in their future careers.

Biology teachers training to master the technique development of students' skills of safe and healthy lifestyle includes all didactic principles of training required for activation of complex thought processes - methods of logical thinking.

We understood system of theoretical foundations problems upgrading of future teachers of biology training as the personality characteristics of pedagogical universities of students, through internal and external factors that accelerate or slow down this process.

During the study reached the following conclusions:

During the preparation of future biology teachers should consider the theory of optimization and intensification of educational process efficiency and quality conceptual basis of personality oriented paradigm of modern education, modernization theory of modern education in Ukraine.

Particular attention should be paid to the definition of the pedagogical conditions and means of contributing to the modernization of training in universities, carried out on materials Biology as Applied Life Sciences, the dangers awaiting a person in terms of environmental and man-made crises, adverse social realities. It is advisable to adhere to the priorities of modernization of education – to teach students to anticipate the consequences of their own professional competence in their future educational activities; motivated by concern for independent mastering special knowledge, skills critical perception of new information integration skills acquired in potential created for a scientific methodological kit.

It should contribute to the modernization of modern educational theory and practice that new claims moral values, implement person-centered learning technologies in the training of future teachers of biology to the development of students safe and healthy lifestyle.

Key words: *quality education, health safety technology, healthy living, health, life safety, technique, future teachers of Biology*

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.